

WIKTORIA HALINA BŁASZCZYK

IŁOŚCIOWE ZRÓŻNICOWANIE FORM MAGNEZU I POTASU W GLEBACH RÓŻNIE UŻYTKOWANYCH

Katedra Gleboznawstwa Akademii Rolniczej w Szczecinie

WSTĘP

Przemiany tworzywa mineralnego gleb uprawnych [Paterson, Richter 1986] pod wpływem naturalnych procesów glebotwórczych i zabiegów antropogenicznych są funkcją czasu. W glebach bowiem chemiczne efekty współdziałania czynników przyrodniczych i działalności człowieka narastają stopniowo [Błaszczuk i in., 1986; Mercik i in., 1984]. Powszechne stosowanie nawożenia mineralnego gleb ornich powoduje z jednej strony systematyczny dopływ konkretnych składników, a z drugiej strony tworzy warunki do migracji innych i zakwaszenia antropogenicznego gleb. Należy w tym procesie podkreślić znaczenie głównie nawozów azotowych [Filipek 1997]. W glebach leśnych natomiast działają przede wszystkim naturalne czynniki glebotwórcze. W związku z tym rozmieszczenie składników w profilach gleb leśnych może być odmienne.

Wyniki badań Skłodowskiego i Zarzyckiej [1995] oraz innych autorów [Błaszczuk 1994] wykazały, że gleby uprawne są bogatsze w przyswajalne i rozpuszczalne w 20% HCl formy P, K i Ca oraz uboższe w Mg, mimo ich mniejszego zakwaszenia w porównaniu z glebami leśnymi.

Celem badań było ustalenie wpływu gatunku gleby i sposobu jej użytkowania na zmiany ilościowe dwóch form magnezu i potasu oraz na zasoby ogólne tych pierwiastków w glebie. Badano również zawartość magnezu i potasu w niektórych frakcjach granulometrycznych ze specjalnym uwzględnieniem części spławialnych.

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Badano gleby brunatne wylugowane wytworzone z glin i piasków zwałowych moreny dennej i czołowej Pomorza Zachodniego oraz gleby rdzawe właściwe powstałe z piasków fluwioglacjalnych. Przeanalizowano 18 profili gleb brunat-

nych wyługowanych, z których dziesięć to gleby orne, pozostałe reprezentują gleby leśne – lasu liściastego i mieszanego (tab. 1). W podobny sposób wytypowano do badań 12 profilów gleb rdzawych właściwych, wśród nich 6 gleb orných i 6 gleb leśnych lasu mieszanego (z przewagą sosny). Gleby: orna i leśna z danej miejscowości stanowią parę profilów, wytworzonych z tej samej skały macierzystej o zbliżonym składzie granulometrycznym. Należą one do analogicznej jednostki systematycznej.

Gleby uprawne brunatne wyługowane to profile nr: 5, 9 i 28 – gliny lekkie, 7 i 17 – gliny średnie, 15 – gliny ciężkie, a profile nr 11, 19 i 31 – piaski gliniaste. Analogiczne gatunki w glebach leśnych brunatnych wyługowanych nr: 6, 8, 10 i 29 – gliny lekkie, 16 i 18 – gliny średnie i ciężkie, natomiast profile nr: 12, 20 i 30 – piaski gliniaste.

Gleby brunatne wytworzone z utworów moreny dennej (gliny, piaski w Koszalińskim) nie zawierają węglanów do 130 cm w głąb profilu, a w utworach moreny czołowej (profil nr 9 i 10 w Szczecińskim) węglany znajdują się na głębokości 90–100 cm. Utwory fluwioglacjalne, z których powstały gleby rdzawe, też nie zawierają węglanów. Gleby rdzawe właściwe: leśne (profile nr: 2, 3, 14, 22, 24 i 26) oraz orne wytworzyły się z piasków słabogliniastych i luźnych (profile nr 1, 4, 13, 21, 23, 25 i 27), o kwaśnym odczynie (pH_{KCl} 5,3–5,5).

Do badań laboratoryjnych próbki pobrano z każdego poziomu genetycznego profilu glebowego. Z części ziemistych wydzielono frakcje piasku, pyłu i części spławialnych, z których roztworem 20% HCl ekstrahowano magnez i potas. W częściach ziemistych oznaczono:

- wymienny Mg i K metodą Mehlicha w modyfikacji Hoffmana,
- rozpuszczalne w 20% HCl magnez i potas metodą Giedrojcia,
- zasoby ogółem Mg i K kwasem fluorowodorowym.

W ekstraktach oznaczono magnez techniką ASA, potas fotometrycznie. Fotometrycznie określono również wymienne: Ca, K i Na. Odczyn gleby (pH w 1 M KCl) zmierzono potencjometrem. Skład granulometryczny gleb oznaczono metodą Casagrande'a w modyfikacji Prószyńskiego, a w wydzielonych frakcjach oznaczono potas i magnez rozpuszczalny w 20% kwasie solnym.

Zawartość rozpuszczalnej w 20% HCl i wymiennej formy Mg i K w profilach gleb orných zestawiono oddzielnie dla gleb piaszczystych, wytworzonych z piasków oraz dla gleb gliniastych, powstałych z glin zwałowych. Wartości średnie badanego pierwiastka w profilach gleb (piaszczystych i gliniastych) obliczono dla następujących poziomów genetycznych: A – próchnicznych, B – wzbogacenia (Bbr, BbrC i Bv) i C – skały macierzystej.

W celu ustalenia wpływu rolniczego użytkowania gleb porównano średnią zawartość Mg i K z warstw orných ze średnią w poziomach próchnicznych gleb leśnych; różnice weryfikowano z obliczoną wartością graniczną $\text{NIR}_{0,05}$. W ten sam sposób porównywano średnie w ramach profilu gleb piaszczystych (gliniastych), a także wartości średnie we frakcjach granulometrycznych (piasek, pył, części spławialne). Zależność ilościową między zasobami Mg i K rozpuszczalnymi w 20% HCl i wymiennymi w badanych glebach a częściami spławialnymi

opisano równaniem regresji i oceniono za pomocą współczynników korelacji, regresji i determinacji.

WYNIKI I DYSKUSJA

Sposób użytkowania wpłynął na niektóre właściwości badanych gleb, w tym głównie na ich odczyn i wysycenie kompleksu sorpcyjnego kationami zasadowymi (tab. 1).

Gleba orna różni się od leśnej tego samego gatunku nieco mniejszym zakwaszeniem (pH_{KCl} 5,6–5,9) górnej i środkowej części profilu. Leśne gleby brunatne wylugowane, wytworzone z glin i piasków, charakteryzują się kwaśnym odczynem w całym profilu oraz brakiem węglanów co najmniej do 130 cm głębokości. Gleby rdzawe właściwe przy obu sposobach użytkowania są kwaśne.

Wysycenie kompleksu sorpcyjnego zasadami w warstwach ornych gleb rdzawych wynosi około 40%, natomiast w poziomach próchnicznych gleb leśnych blisko 20%. W warstwach ornych gleb brunatnych wylugowanych wysycenie kompleksu sorpcyjnego kationami waha się od 40 do 49%, analogiczne dane w glebach leśnych kształtują się podobnie.

Badania nad zawartością formy rozpuszczalnej w 20% HCl, wymiennej i nad zasobami ogólnymi magnezu oraz potasu wykazały, że gatunek gleby oraz sposób jej użytkowania wywarły wpływ na akumulację obu form tych pierwiastków oraz na ich zasoby ogólne. Gleby rdzawe powstałe z piasków fluwiogłacjalnych (do 10% części spławialnych) zawierają 93 do 129 mg Mg ogółem w 100 g gleby (rys. 1), dwukrotnie więcej magnezu znajduje się w glebach brunatnych wytworzonych z piasków gliniastych (11–20%). Zróżnicowanie ilości Mg ogółem (258 do 420 mg/100 g) między gatunkami gleb brunatnych gliniastych wynika z zawartości części spławialnych. Stosunek form ogólnych K : Mg w badanych piaskach fluwiogłacjalnych wynosi 11, zwrócić się w piaskach zwałowych do 8, a w glinach zwałowych jest najniższy (5 - 6). Badane przez Kępkę [1968] piaski sandrowe i zwałowe zlodowacenia środkowopolskiego charakteryzują się podobnym stosunkiem K : Mg (10 i 8).

TABELA 1. Podstawowe właściwości fizykochemiczne gleb
TABLE 1. Basic physico-chemical properties of soils

Użytkowanie Utilization Miejscowość Locality	Rodzaj gleby Kind of soil	Głębokość Depth [cm]	Poziom genety- czny Genetic horizon	% cząstek o $\varnothing$ [mm] % of particles of $\varnothing$ [mm]			C _{og} Total C [%]	pH 1 M KCl	P*	V**
				<0,02	0,1– 0,02	0,1– 1,0				
				1	2	3				
Gleby rdzawe właściwe orne – Rust-coloured arable soils										
Polanów 23	Piaski									
Renice 1	fluwio-	0–21	ABv	4–6	14–15	79–82	0,6–0,9	3,5–4,9	2,1–2,7	39
Mokre 21	glacja-	21–80	Bv	3–7	14–17	76–83	0,2–0,2	4,1–5,7	1,8–2,1	41
	lne –	80–120	vC	3–4	9–11	85–88	–	4,8–5,7	1,3–2,0	45
Paproty 13	Fluvió	0–26	ABv	8–12	12–16	72–80	0,7–0,9	5,2–5,0	3,1–3,8	42
Trzcinna 4,27	-glacial	26–78	Bv	7–13	14–25	62–79	0,2–0,3	5,0–5,1	2,1–2,9	40
Biała 25	sands	78–120	C	6–10	3–8	82–91	–	5,3–5,5	1,8–2,5	46
Gleby brunatne wylugowane orne – Leached brown arable soils										
Malechów-	Piaski	0–22	A	15–18	19–25	57–66	0,9–1,2	4,5–5,5	5,9–6,3	45
ko 11	zwa-	22–52	Bbr	17–21	14–24	55–69	0,3–0,4	4,1–5,0	4,1–4,9	42
Nacław 19,	łowe	52–67	BbrC	16–20	18–21	59–66	0,2–0,1	4,2–5,7	4,5–4,9	43
	Boul-	67–120	C	12–17	16–19	64–72	–	4,6–5,7	4,4–5,1	46
	sands									
Kinice 5, 28	Gliny	0–25	A	20–25	21–25	50–59	0,9–1,3	4,8–5,9	7,6–10,2	47
Moczkowo 9	zwało-	25–55	Bbr	21–32	24–26	42–55	0,3–0,5	4,5–5,6	7,4–8,9	44
		55–63	BbrC	25–29	26–28	43–49	0,1–0,2	4,9–5,7	8,0–8,5	51
	Boul-	63–120	C	21–29	23–26	45–56	–	5,3–5,7	8,2–9,6	55
	der									
Karsko 7	loams	0–24	A	20–23	21–28	49–59	1,0–1,3	4,4–5,7	7,9–9,3	49
Masłowice 17		24–55	Bbr	23–32	18–27	41–59	0,3–0,3	4,2–5,5	8,1–8,9	47
		55–62	Bbr	25–36	22–26	38–53	0,2–0,2	4,8–5,5	11,2–12,8	50
		62–110	C	38–48	20–23	29–42	–	5,0–5,3	15,1–17,8	51
Krzemienica		0–23	A	36	30	34	1,1	4,2	12,9	40
15		23–53	Bbr	29	29	42	0,4	4,1	11,0	38
		53–65	Bbr	32	27	41	0,1	5,2	13,8	43
		65–110	C	57	22	21	–	5,5	19,9	47
Gleby rdzawe właściwe leśne – Rust-coloured forest soils										
Las mieszany	Piaski	3–11	ABv	7–14	13–16	70–80	2,2–3,6	3,0–4,1	2,9–3,6	21
z udziałem	fluwio-	11–72	Bv	4–13	14–16	71–82	0,2–0,3	4,1–5,1	2,1–2,4	28
świerka	glacja-	72–120	C	1–5	3–9	86–96	–	4,5–5,3	1,0–2,7	37
Polanów 24	lne									
Renice 2	Fluvió	3–14	ABv	8–11	9–18	69–83	1,9–3,1	3,9–4,0	4,8–5,7	26
Mokre 22	-glacial	14–70	Bv	7–10	6–16	74–87	0,5–0,7	4,1–4,3	3,0–3,4	29
Paproty 14	sands	70–120	C	6–8	7–11	81–87	–	4,4–4,5	3,2–3,4	35
Trzcinna 3										
Biała 26										

*P – Pojemność sorpcyjna – Sorption capacity [mmol (+)/100 g];

**V – Stopień wysycenia kompleksu sorpcyjnego kationami – The saturation of sorption soil complex by cations

TABELA 1 cd. – TABLE 1 continued

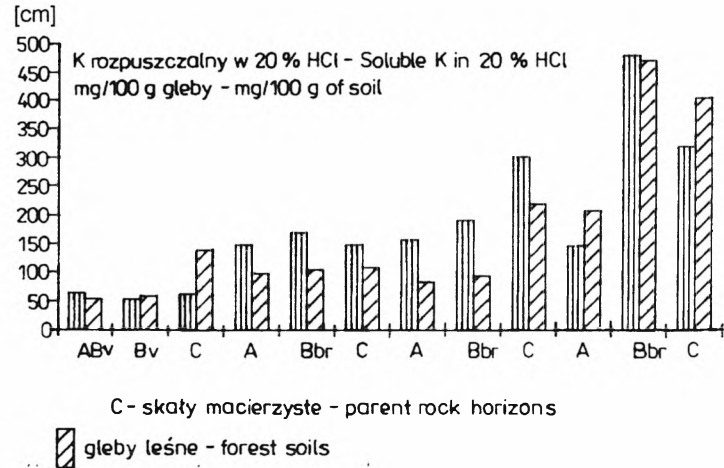
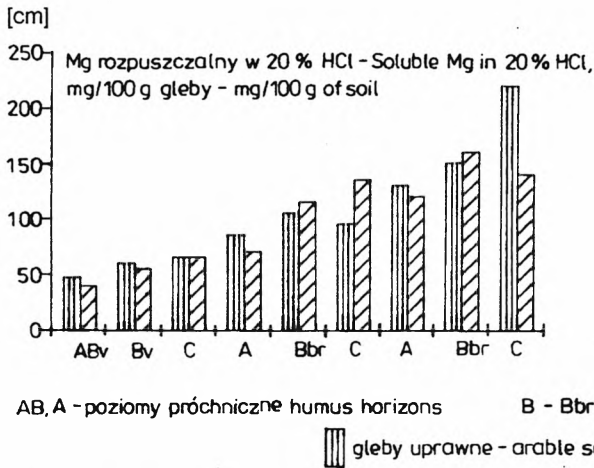
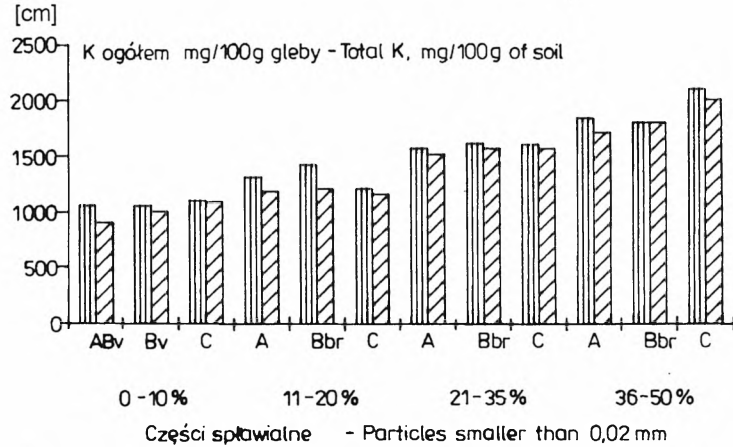
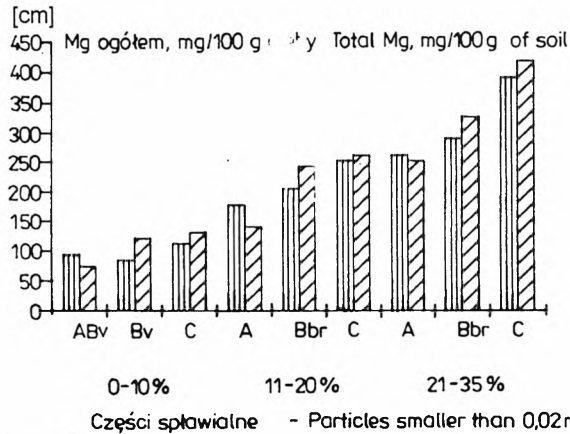
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Gleby brunatne wylugowane leśne – Leached brown forest soils										
Las mieszany	Piaski	4–9	A	11–18	22–26	56–67	2,7–3,3	4,0–4,2	6,9–7,7	34
Malechówko	fluwio	9–39	Bbr	19–21	21–14	55–60	0,4–0,2	4,1–4,4	5,2–6,0	31
12	-glacja-	39–62	BbrC	18–20	20–23	57–62	0,1–0,1	4,2–4,3	5,0–5,6	31
Naław 20, 30	lne	62–100	C	14–19	15–19	62–71	–	4,5–4,8	4,8–5,7	40
	Fluvio									
	-glacial									
	sands									
Las liściasty, duży udział buka	Gliny	1–7	A	18–20	27–29	51–55	2,1–2,4	3,9–4,8	9,8–12,5	44
	zwało-	7–48	Bbr	20–25	24–25	51–56	0,6–0,7	4,1–4,5	8,0–8,6	47
	we	48–74	Bbr	23–31	25–27	41–52	0,1–0,1	3,9–5,3	8,2–8,9	38
Kinice 6, 29	Boul-	74–110	C	28–34	22–26	41–50	–	3,8–4,8	8,6–8,9	45
Moczkowo 10	der									
Karsko 8	loams									
Las liściasty z udziałem buka i dębu	Gliny	1–9	A	35–47	24–37	16–41	2,7–3,2	5,2–5,5	15,2–16,2	52
	zwało-	9–40	Bbr	55–67	18–20	13–27	0,4–0,5	4,6–4,8	12,1–13,0	45
	we	40–56	Bbrg	49–65	20–23	12–31	0,1–0,1	4,3–4,5	14,8–15,1	43
Masłowice 18	Boul-	56–110	Cg	43–68	29–20	–	–	4,3–4,4	15,7–19,8	48
Krzemienica 16	der loams									

W młodych utworach glebowych stosunek K : Mg ogółem zwięża się wraz ze wzrostem domieszki frakcji spławialnych. Pondel [1971] w swoich badaniach ustalił zależności korelacyjne dodatnie między zawartością Mg ogólnego a częściami spławialnymi w glebach wytworzonych z glin obu zlodowaceń. Zależności o tym samym charakterze opracowano [Błaszczuk 1994] dla gleb piaszczystych Pomorza Zachodniego.

Prawie połowa zasobów Mg występuje w formie rozpuszczalnej w 20% HCl; udział procentowy tej formy maleje w głąb profilu (rys. 1). Podstawowym źródłem Mg rozpuszczalnego w 20% w kwasie solnym w badanych glebach są frakcje spławialne (tab. 2).

Porównanie wartości średnich w ramach profilu dowiodło, że w poziomach próchnicznych frakcje spławialne oraz pyłowe akumulują istotnie mniej magnezu rozpuszczalnego w 20% HCl. Powierzchniowe zubożenie obu frakcji granulometrycznych w omawianą formę magnezu ma miejsce zarówno w glebach piaszczystych, jak i gliniastych niezależnie od sposobu ich użytkowania. Warstwy orne i poziomy próchniczne w glebach leśnych nie różnią się pod względem zawartości tej formy magnezu we frakcjach spławialnych (tab. 2).

Zubożanie frakcji ilastej górnych poziomów profilu gleb brunatnych (gliniastych) w magnez ogólny i rozpuszczalny w 20% HCl Konecka-Betley [1962] wiąże z głębokością odwapnienia. Z badań własnych wynika, że zawartość tej formy magnezu jest skorelowana dodatnio z frakcjami spławialnymi, a zależność między

RYSUNEK 1. Wpływ gatunku gleby i sposobu użytkowania na zawartość Mg i K rozpuszczalnego w 20% HCl oraz na zasoby ogólne tych pierwiastków
 FIGURE 1. Influence of soil textural group and its usage on the content of soluble in 20% HCl Mg and K and on total amount of those elements

TABELA 2. Zawartość rozpuszczalnej w 20% HCl formy Mg i K
we frakcjach granulometrycznych badanych gleb
TABLE 2. Content of soluble Mg and K form in 20% HCl
in granulometric fractions of investigated soils

Użytkowanie gleby (a,b) Use of soil (a,b)	Poziomy profilu Horizons of profile	Głębo- kość Depth [cm]	Mg i K rozpuszczalne w 20% HCl [mg/100 g] we frakcji Soluble K and Mg in 20% HCl [mg/100 g] in fraction					
			piasek Ø w mm of sand dia in mm		pył Ø w mm of silt dia in mm		części spławialne particles < 0,02 mm	
			1-0,1		0,1-0,02		Mg	K
			Mg	K	Mg	K	Mg	K
Gleby orne piaszczyste Arable sandy soils (a ₁)	Ap	0-23	27,0	30,0	97,0	84,0	318,0	376,6
	Bbr, Bv	23-75	39,0	41,1	90,0	128,7	367,2	511,7
	C	75-120	45,0	38,5	168,0	130,7	464,5	617,7
	NIR _{0,05} -LSD		15,0	9,6	63,0	37,4	130,0	125,8
Gleby leśne piaszczyste Forest sandy soils (b ₁)	A	0-11	27,0	15,4	81,0	50,4	249,0	266,7
	Bbr, Bv	11-68	37,1	29,7	120,0	115,5	406,0	438,0
	C	68-120	39,0	24,5	147,0	129,4	455,0	443,8
	NIR _{0,05} -LSD		16,0	7,4	123,1	43,3	144,0	135,5
Gleby orne gliniaste Arable loamy soils (a ₂)	Ap	0-24	34,5	33,7	86,9	80,3	278,5	590,5
	Bbr	24-63	45,1	36,0	172,5	112,0	427,4	697,1
	C	63-112	67,2	50,6	227,0	203,3	451,2	751,6
	NIR _{0,05} -LSD		19,1	17,4	69,0	58,6	115,3	154,4
Gleby leśne gliniaste Forest loamy soils (b ₂)	A	0-8	47,5	29,1	130,2	68,8	333,6	412,1
	Bbr	8-65	62,8	36,1	182,2	127,3	531,4	427,0
	C	65-110	58,6	40,7	268,6	174,8	550,4	747,1
	NIR _{0,05} -LSD		15,9	12,3	98,2	75,6	131,6	192,8
Różnica a ₁ -b ₁	Ap, A		0,0	14,9	16,0	33,6	69,0	109,9
	NIR _{0,05} -LSD					39,5	121,0	92,3
a ₁ -b ₁	C		6,0	14,0	21,0	1,3	9,5	173,8
	NIR _{0,05} -LSD					32,3	112,5	148,9
a ₂ -b ₂	Ap, A		-13,0	4,6	-43,3	11,5	-55,1	178,4
	NIR _{0,05} -LSD					52,7	113,5	151,3
a ₂ -b ₂	C		8,6	9,9	-41,6	28,5	-99,2	4,5
	NIR _{0,05} -LSD					51,0	101,5	107,5

cechami jest wysoce istotna. Wartości współczynnika korelacji maleją w głąb profilu: od 0,941 w poziomach próchnicznych przez 0,883 w poziomach wzbogacenia (Bbr, Bv) do 0,823 w utworach macierzystych. Z przebiegu krzywych w profilu wynika, że poziomy próchniczne są dwukrotnie uboższe od utworów macierzystych w Mg rozpuszczalny w 20% HCl. Powyższe ustalenia oparte na równaniach regresji są zbieżne z pomiarami tej formy magnezu we frakcjach spławialnych badanych gleb (tab. 2).

Rozpuszczalne w 20% kwasie solnym magnez oraz potas uważa się za rezerwę glebową [Reitemeier cyt. za Pondlem 1971] przechodzącą łatwo w formy wymienne. Badane gleby piaszczyste i gliniaste zalicza się do niskozasobnych w Mg wymienny; poziomy próchniczne (Ap) w glebach piaszczystych zawierają średnio 1,6 mg Mg/100 g, analogiczne poziomy w glebach gliniastych - 3,4 mg Mg w 100 g (tab. 3). Wymienny Mg stanowi około 1,1% magnezu ogółem w glebach piaszczystych oraz 1,4% w poziomach Ap gleb gliniastych. Ilość Mg wymiennego w danym poziomie idzie w parze z zawartością wymiennego wapnia. Rolniczo użytkowane gleby piaszczyste zawierają istotnie więcej Ca wymiennego w poziomach próchnicznych – średnio o 14,4 mg na 100 g. Zawartość K ogółem i jego formy rozpuszczalnej w 20% HCl we wszystkich glebach zależy głównie od gatunku oraz sposobu użytkowania gleby. Gleby orne, w porównaniu z leśnymi, zawierają nieco więcej K ogółem w poziomach próchnicznych, niezależnie od przynależności systematycznej.

Rolnicze użytkowanie gleby przyczyniło się do wzrostu zawartości K rozpuszczalnego w 20% HCl w poziomach próchnicznych (rys. 1, tab. 2). Wzbogacanie warstw ornych w K rozpuszczalny w 20% HCl idzie w parze z większą akumulacją potasu we frakcjach spławialnych. Zawartość tej formy potasu we frakcjach granulometrycznych (piasku, pyłu, spławialnych), wydzielonych z każdego profilu, potwierdza wpływ użytkowania gleby. Frakcje spławialne z warstw ornych w glebach piaszczystych akumulują K rozpuszczalnego w 20% HCl więcej o 109,9 mg niż analogiczne frakcje w glebach leśnych. W warstwach ornych gleb gliniastych frakcje spławialne zakumulowały ponad 178,4 mg K więcej na 100 g frakcji w porównaniu do podobnych frakcji w glebach leśnych. Wzbogacenie gleb uprawnych w K pochodzący z nawozów cytowani autorzy [Mercik i in. 1984; Paterson, Richter 1986] wiążą z właściwościami illitu oraz z silnie rozdrobnionymi minerałami (typu muskowitu, hydroksymuskowitu), które potas z roztworu mogą ponownie wbudować w swoją strukturę. Nagromadzanie potasu (pochodzenia nawozowego) we frakcjach granulometrycznych występuje także w głębszych poziomach profilu gleb piaszczystych. Frakcje spławialne w utworach piaszczystych gleb uprawnych akumulują K rozpuszczalnego w 20% HCl więcej o ponad 174 mg/100 g frakcji, w porównaniu do podobnych frakcji w glebach leśnych (tab. 2). W głąb profilów frakcje spławialne są coraz to zasobniejsze w rozpuszczalny w 20% HCl potas; wartości średnie w profilach gleb uprawnych piaszczystych wynoszą od 377 do 618 mg K, analogiczne średnie w glebach gliniastych wahają się od 590 do 752 mg K/100 g frakcji (tab. 2).

Zawartość frakcji spławialnych w profilach badanych gleb kształtowała zasoby K rozpuszczalnego w 20% HCl; zależność między tą parą cech oceniono ilościowo za pomocą równań regresji i współczynników regresji (rys. 2).

Ustalono, że ilość tej formy potasu w poszczególnych poziomach profilu badanych gleb jest skorelowana dodatnio z zawartością frakcji spławialnych; zależność tej pary cech jest wysoce istotna. Wartości współczynników korelacji rosną w głąb profilu: od 0,5912 w poziomach próchnicznych przez 0,8894 w poziomach wzbogacenia (Bbr, Bv) do 0,8920 w utworach macierzystych.

TABELA 3. Zawartość kationów wymiennych [mg/100 g] w badanych glebach
 TABLE 3. The content of exchangeable cations [mg/100 g] in investigated soils

Użytkowanie gleb Use of soils	Poziomy profilu Horizons of profile	Głębokość Depth [cm]	Kationy wymienne – Exchangeable cations							
			K	NIR LSD	Mg	NIR LSD	Ca	NIR LSD	Na	NIR LSD
Gleby orne piaszczyste Arable sandy soils (a ₁)	Ap	0–23	4,0		1,6		27,8		1,1	
	Bbr, Bv	23–75	3,3		1,3		13,6		1,0	
	C	75–120	3,5	1,8	3,2	1,4	20,6	10,0	1,9	0,8
Gleby leśne piaszczyste Forest sandy soils (b ₁)	A	0–11	3,6		1,1		13,4		1,3	
	Bbr, Bv	11–68	2,4		1,4		7,6		0,8	
	C	68–120	2,3	2,4	3,0	1,2	10,5	7,8	1,3	0,3
Gleby orne gliniaste Arable loamy soils (a ₂)	Ap	0–24	9,2		3,4		60,5		2,3	
	Bbr	25–63	8,6		4,3		54,1		2,7	
	C	63–112	10,6	2,1	6,9	2,3	90,9	10,5	1,9	
Gleby leśne gliniaste Forest loamy soils (b ₂)	A	0–8	8,5		4,6		59,2		1,7	
	Bbr	8–65	4,5		6,1		49,7		1,7	
	C	65–110	10,6	2,8	5,1	2,1	75,7	12,7	2,3	
Różnica a ₁ –b ₁ a ₂ –b ₂	Ap, A		0,4	2,5	0,5	1,1	14,4	13,5	0,2	
	C		1,2	1,1	0,2	1,3	10,1	8,6	0,6	
	Ap, A		0,7	1,9	-1,2	2,0	1,3	8,7	0,5	
	C		0,0	1,8	1,8	2,1	15,2	9,5	-0,4	

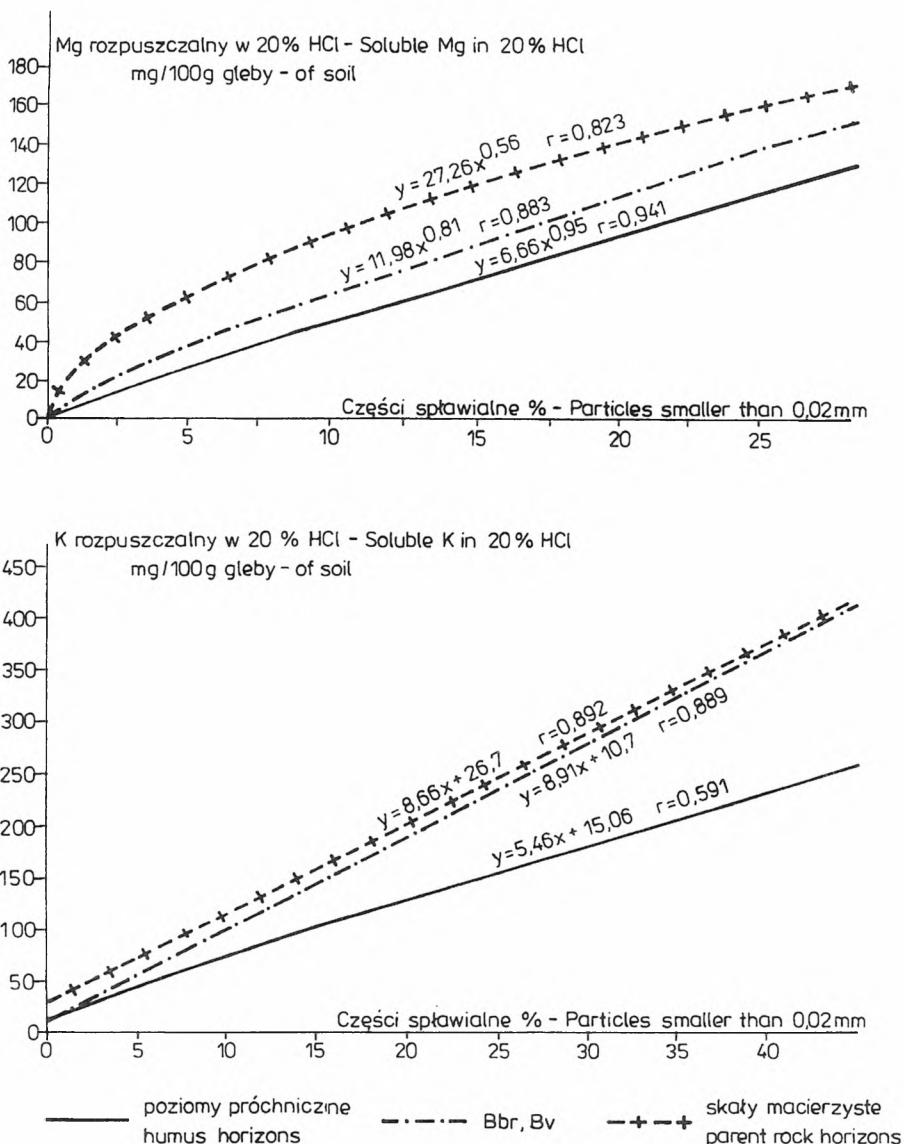
Od zawartości frakcji spławialnych w poziomach próchnicznych zależy trzecia część zasobów (35%) potasu rozpuszczalnego w 20% HCl, reszta zgromadzonego tam potasu pochodzi z innych źródeł.

W głąb profilu glebowego, tj. w poziomach wzbogacenia i w utworach macierzystych, frakcje spławialne determinują blisko 80% ilości potasu rozpuszczalnego w 20% HCl.

Wartości współczynnika regresji obliczone w poziomach profilu wskazują, że na 1 g frakcji spławialnych w glebie przypada różna ilość rozpuszczalnego w 20% HCl potasu w kolejnych poziomach: 5,5 mg K w próchnicznych, 8,9 mg K w poziomach wzbogacenia oraz 8,7 mg w utworach macierzystych.

Opracowane równania regresji prostoliniowej dla poziomów profilu umożliwiają przewidywanie ilości K rozpuszczalnego w 20% HCl na podstawie zawartości frakcji spławialnych w glebie.

Omawiane formy potasu i magnezu mają znaczenie praktyczne, bowiem część ich zasobów tworzy rezerwę glebową K i Mg, zasilając środowisko glebowe w wymienne formy tych pierwiastków. Pod względem ilości K wymiennego analizowane gleby należą do niskozasobnych, choć zasoby tego składnika zmieniają się wraz z ilością frakcji spławialnych i stanem zakwaszenia (tab. 3).

RYSUNEK 2. Zależność korelacyjną między zawartością rozpuszczalnego w 20% HCl magnezu oraz potasu a ilością frakcji sypawalnych w profilach gleb gliniastych i piaszczystych;
FIGURE 2. Correlation between soluble in 20% HCl Mg and K and clay fraction content in clay and sandy soils

Warstwy orne gleb piaszczystych zawierają średnio 4,0 mg K wymiennego w 100 g, czyli nieco więcej niż gleby leśne w poziomach próchnicznych. Pozostałe poziomy profilu gleb orných są również bogatsze w K wymienny od swych leśnych odpowiedników ze względu na nawożenie potasem i mniejsze zakwaszenie. Odpowiednio do ilości frakcji spławialnych w glebach gliniastych zawartość K wymiennego w warstwach orných przekracza 9,2 mg na 100 g, przy czym gleby leśne mają zbliżoną ilość potasu wymiennego. Skład kationów wymiennych w warstwach orných charakteryzuje się podobnym stosunkiem K : Mg zarówno w glebach gliniastych (2,7), jak też w piaszczystych (2,5).

WNIOSKI

1. Zasoby ogólne magnezu i potasu zależą od gatunku gleby i zwiększają się wraz z ilością frakcji spławialnych.
2. W profilach glebowych zawartość rozpuszczalnego w 20% HCl magnezu i potasu jest skorelowana dodatnio z ilością frakcji spławialnych. Te frakcje w poziomach próchnicznych wyznaczają zasoby glebowe magnezu prawie w całości oraz jedną trzecią potasu.
3. Wielkość akumulacji rozpuszczalnej w 20% HCl formy magnezu i potasu we frakcjach spławialnych badanych gleb zależy głównie od głębokości w profilu glebowym. W poziomach próchnicznych frakcje spławialne zakumulowały istotnie mniej tej formy magnezu oraz potasu niż analogiczne frakcje w głębszych poziomach profilów.
4. Rolnicze użytkowanie gleb wywarło istotny wpływ na wielkość akumulacji potasu wymiennego w badanych glebach piaszczystych i gliniastych; frakcje spławialne w warstwach orných zakumulowały istotnie więcej potasu niż analogiczne frakcje w poziomach próchnicznych gleb leśnych.
5. Gleby uprawne (piaszczyste oraz gliniaste) różnią się od gleb leśnych istotnie większą zawartością w poziomach próchnicznych potasu rozpuszczalnego w 20% HCl.

LITERATURA

- BŁASZCZYK W.H., 1994: Powierzchniowe zubożenie gleb piaszczystych Pomorza Zachodniego w magnez. *Biul. Magnezol.*, 4: 18–25.
- BŁASZCZYK H., CHUDECKI Z., PIASECKI J., 1986: Zmiany ilościowe połączeń Ca^{2+} , K^+ , Na^+ w glebie brunatnej pod wpływem dużych dawek NPK i CaCO_3 . *Zesz. Nauk. AR Szczecin, Rolnictwo 40, Ser. Przynr.*, 124: 3–16.
- FILIPEK T., 1997: Przyrodnicze i antropogeniczne przyczyny oraz skutki zakwaszania gleb. II Międzynarodowe Symp. Nauk. w Lublinie, wrzesień: 3–11.
- KĘPKA M., 1968: Wapń, potas i magnez w niektórych glebach Niziny Mazowieckiej wytworzonych z piasków różnego pochodzenia geologicznego. *Rocz. Glebozn.*, 18, 2: 449–465.
- KONECKA-BETLEY K., 1962: Rozmieszczenie wapnia i magnezu w profilu gleb wytworzonych z gliny zwałowej jako jeden ze wskaźników typologicznych. *Rocz. Glebozn.*, 12, 2: 257–268.

- MERCIK S., GORALSKI J., GUTYŃSKA B., 1984: Badania nad współdziałaniem potasu, magnezu i wapnia na różnych glebach i pod różnymi roślinami. Część I. Zmiany w niektórych cechach żyzności gleb po kilkuletnim nawożeniu. *Rocz. Glebozn.*, 35, 1: 49–60.
- PATERSON J., RICHTER A.C., 1986: Effect of long-term fertilizer application on exchangeable and acid-soluble potassium. *Agron. J.*, 58: 589–595.
- PONDEL H., 1971: Zasobność gleb wytworzonych z glin w różne formy wapnia i magnezu. *Pam. Puł.*, 42: 129–145.
- SKŁODOWSKI P., ZARZYCKA H., 1995: Wpływ rolniczego użytkowania gleb na ich niektóre właściwości chemiczne. *Rocz. Glebozn.*, 46,3/4: 37–44.

W. H. BŁASZCZYK

QUANTITATIVE VARIATION OF MAGNESIUM AND POTASSIUM FORMS IN DIFFERENTLY USED SOILS

Department of Soil Science, Agricultural University in Szczecin

SUMMARY

The influence of soil sort and usage (arable lands and forests) on the content of two forms Mg and K (20% HCl soluble, exchangeable) and on total content of those elements in soils was examined. It was found, that content of soluble Mg and K in soil profiles is positively correlated with clay fractions content. Clay fractions determine 68–88% of Mg (soluble) resources being accumulated in soil horizons and 35–80% soluble K. The influence of the clay fractions on soluble Mg and K content in soil horizons has been calculated quantitatively according to the regression equations. Agricultural land use significantly increased accumulation of soluble K in clay fraction, separated from arable layer.

Praca wpłynęła do redakcji w styczniu 1997 r.

*Dr Wiktoria Halina Błaszczyk
Katedra Gleboznawstwa
Akademia Rolnicza w Szczecinie
71-434 Szczecin, ul. Słowackiego 17*